

دانش و پژوهش در روان‌شناسی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)
شماره سی و یکم - بهار ۱۳۸۶
صص ۶۸ - ۳۹

رابطه باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود با سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار

محسن گل‌پرور^۱ - منوچهر کامکار^۲ - سارا جوادی^۳

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین باورهای دنیای عادلانه با سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار بود. به منظور دستیابی به این هدف، از جامعه آماری (زنان و مردان ساکن شهر اصفهان) ۳۰۰ نفر به عنوان گروه نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای برای پاسخگویی به ابزارهای پژوهش انتخاب شدند. از پنج پرسشنامه سلامت عمومی (با چهار زیرمقیاس)، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی، افکار خودکار و پرسشنامه باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود به منظور دستیابی به داده‌های مورد استفاده در پژوهش استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون همزمان و گام به گام مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین زیرمقیاس‌های سلامت عمومی (GHQ) با باورهای دنیای

۱- استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان اصفهان

۲- استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان اصفهان

۳- کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی

عادلانه برای خود و دیگران رابطه منفی و معنادار ($P < 0/01$) وجود دارد. رابطه بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با رضایت از زندگی منفی و معنادار ($P < 0/01$) بود. رابطه بین عاطفه مثبت و باورهای دنیای عادلانه برای خود منفی و معنادار ($P < 0/01$) و رابطه بین عاطفه منفی و باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران مثبت و معنادار ($P < 0/01$) بود. افکار خودکار نیز با باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران دارای رابطه مثبت و معنادار ($P < 0/01$) بود. نتایج تحلیل رگرسیون همزمان نشان داد که از کل متغیرهای پژوهش، فقط رضایت از زندگی قادر به پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران است. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشان داد که باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود، رضایت از زندگی و افسردگی توان پیش‌بینی معنادار داشتند. **کلید واژه‌ها:** باورهای دنیای عادلانه، سلامت عمومی، جسمانی‌سازی، اضطراب، نارسایی در عملکرد اجتماعی، افسردگی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت، عاطفه منفی، افکار خودکار.

مقدمه

تقریباً سه دهه شواهد رو به رشد برای فرضیه دنیای عادلانه که لرنر برای اولین بار (۱۹۸۰)، آن را مطرح کرد، به دست آمده است (فرنهام و پروکتر،^۱ ۱۹۸۹؛ لرنر و میلر،^۲ ۱۹۷۸). بر اساس این فرضیه بیان می‌شود که انسانها در دنیای کنونی برانگیخته می‌شوند تا این عقیده را پیدا کنند: در دنیایی زندگی می‌کنند که هر کس آنچه را استحقاق دارد به دست می‌آورد. چنین باوری گاهی چنان نیرومند است که انسانها را وا می‌دارد تا برای اصلاح یا تغییر بی‌عدالتی‌ها (واقعی یا تصویری) دست به کار شوند و یا حداقل به دنبال راه‌حلی روان‌شناختی (سرزنش قربانیان زمانی که شواهد کافی در دسترس ندارند) برای آن باشند. این امر همچنین انگیزه لازم را برای واکنشهای اجتماعی به بی‌عدالتی فراهم می‌کند (دالبرت،^۳ ۱۹۹۶)، و در عین حال پیامدهایی نیز برای بهزیستی و سلامت روانی و عمومی به دنبال دارد (دالبرت، ۱۹۹۳؛ لایپکوس، دالبرت و زیگلر،^۴ ۱۹۹۶). در طول چند سال گذشته، پژوهشگران مختلفی این موضوع را که آیا باور به دنیای عادلانه، سازه‌ای تک‌بعدی یا چند بعدی است را بررسی کردند. برای مثال، بخش زیادی از این

1 – Furnham & Proctor

2 – Lerner & Miller

3 – Dalbert

4 – Lipkus, Dalbert & Siegler

بحثها متمرکز بر این بوده که آیا در میان انسانها نیازی وجود دارد که بین باور به دنیای عادلانه در برابر باور به دنیای غیرعادلانه تمایز و تفاوت قایل شویم. به هر حال شواهد تحقیقی تا اندازه زیادی از تمایز بین دو دسته باور مربوط به دنیای عادلانه حمایت کرده است. بر اساس فرضیه باورهای دنیای عادلانه بیان می‌شود که وقایع خوب برای افراد خوب و وقایع بد برای افراد بد اتفاق می‌افتد (فرنهام، ۲۰۰۳).

علاوه بر نظریه دنیای عادلانه لرنر (۱۹۸۰)، افرادی که عقیده دارند دنیا با آنها عادلانه برخورد می‌کند، ممکن است برای آینده خود با اطمینان بیشتری برنامه‌ریزی کنند و انتظار دارند زندگی آنها با نظم، هماهنگی، معناداری و قابلیت کنترل بیشتری پیش برود. به همین ترتیب چنین انتظاری نیز میزان بهداشت روانی و سلامت عمومی افراد را بالا می‌برد (تیلر و براون، ۱۹۸۸).^۱ در حقیقت تحقیقات این نوع باورها را با شاخص‌های سلامت و بهزیستی ذهنی متعدد نظیر عاطفه مثبت (دالبرت، ۱۹۹۸)، خوش‌بینی (لیترل و بک،^۲ ۱۹۹۹)، مقابله مؤثر با استرس (توماکا و بلاسکوویچ،^۳ ۱۹۹۴)، خواب بهتر (جنسن، دهلین، هاگبرگ و همکاران،^۴ ۱۹۹۸)، سطوح پایین افسردگی (رایتر، بنسون و اشنایدر،^۵ ۱۹۹۰) و احساس تنهایی و دلتنگی (جونز، فریمن و گاسویک،^۶ ۱۹۸۱)، مرتبط دانستند. به‌هرحال بر اساس این نظریه باورهای دنیای عادلانه یک سکه دورو است: یعنی اینکه منافع روان‌شناختی چنین باورهایی افراد را برمی‌انگیزد تا باورهای خود را در برابر شواهد متضاد با آنها حفاظت کنند و در این صورت، بی‌عدالتی‌هایی را که شاهد وقوع آنها برای دیگران هستند به حداقل برسانند. بر این اساس شاهدان وقایع و رخدادها در مواقعی که ممکن است این عمل (حفاظت از باورها در برابر شواهد متضاد با آنها) را با یاری‌رسانی فعال به قربانیان (زاگرم،^۷ ۱۹۷۵)، انجام می‌دهند، ولی هنگامی که این امر امکان‌پذیر نیست، افراد ممکن است راهبردهای شناختی نظیر سرزنش یا خوار کردن قربانیان را برای به حداقل رساندن بی‌عدالتی که از آن رنج می‌برند در پیش بگیرند (لرنر و میلر، ۱۹۷۸). به‌صورت تجربی و پژوهشی نیز، باورهای نیرومند دنیای عادلانه نگرشهای تعصب‌آلود نسبت به گروه‌های مختلف از قبیل پناهندگان و آوارگان

1 – Taylor & Brown

2 – Littrell & Beck

3 – Tomaka & Blascovich

4 – Jensen, Dehlin, Hagberg & et al

5 – Ritter, Benson, Snyder

6 – Jones, Freeman & Goswick

7 – Zukerman

نظریه دنیای عادلانه لرنر خواهد بود. باورهای دنیای عادلانه را بر این مبنای دو نوع باور مستقل (متعهد) تلقی کرد که یکی با سلامت روانی (باورهای دنیای عادلانه برای خود) و دیگری با نگرشهای اجتماعی (باورهای دنیای عادلانه برای دیگران) مرتبط است. در اصل، شاید برای افراد این امری امکان پذیر باشد تا از منافع سلامت روانی چنین باورهایی (برای خود) بهره کافی را ببرند بدون اینکه بر نگرش اجتماعی آنها تأثیر بگذارد. البته تحقیقات کمی تا به حال نشان داده‌اند که باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران پیامدهای روان‌شناختی و اجتماعی چنین باورهایی را به‌طور مستقل پیش‌بینی می‌کنند (فرنهام، ۲۰۰۳؛ لرنر، ۱۹۸۰). در عین حال شواهد اندکی هم وجود دارد که واقعاً باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران دارای پیامدهای متفاوتی است (ساتون و داگلاس، ۲۰۰۵).^۱

به‌رحال شواهد جدید نیز نشان از آن دارد که باورهای دنیای عادلانه، امری ضروری برای انسانها در راستای حس عدالت و انصاف است و تأثیرات سازشی آن رابطه بین این نوع باورها را با رضایت از زندگی و سلامت عمومی و روانی واسطه‌گری می‌کند (دزوکا و دالبرت، ۲۰۰۱؛ دالبرت ۲۰۰۰). جالب توجه اینکه لاپیکوس، دالبرت و زیگلر (۱۹۹۶)، نشان داده‌اند که باورهای دنیای عادلانه رضایت از زندگی و بهزیستی را مستقل از پنج صفت شخصیتی بزرگ (شامل برونگرایی، روان‌رنجور خویی، وظیفه‌شناسی، پذیرش تجربه و توافق‌پذیری) پیش‌بینی می‌کنند. به‌طور مشابه رایتر، بنسون^۲ و اشنايدر (۱۹۹۰)، نیز پی بردند که باورهای دنیای عادلانه رابطه منفی با عاطفه منفی و افسردگی دارند. دالبرت (۱۹۹۸)، بیان داشته باورهای دنیای عادلانه به چهار دلیل بسیار کارکردی و مثبت است: ۱) باورهای دنیای عادلانه بر بازسازی و درک دوره زندگی افراد تأثیر می‌گذارد. ۲) باورهای دنیای عادلانه تعاملات اجتماعی را جهت‌دهی می‌کنند (برای مثال در مواقعی که امکان یاری‌رسانی وجود دارد، افراد معتقد به دنیای عادلانه بیشتر احتمال دارد کمک کنند و علاوه بر آن انتظار سرنوشتی خوب را به‌عنوان پاداشی برای اعمال یاری‌دهنده خود خواهند داشت). ۳) باورهای دنیای عادلانه نیروی قابل توجهی دارد که به افراد در رویارویی با خطرها و مشکلات روزمره یاری می‌رساند (در واقع این باورها قادرند احتمال افسردگی و دیگر فشارهایی را که موجب بیماری و اختلال در انسان می‌شوند کاهش دهند). ۴) باورهای دنیای عادلانه قربانیان بی‌عدالتی را یاری

1 – Sotton & Douglas

2 – Benson

می‌کند (در واقع قربانیانی که به دنیای عادلانه اعتقاد دارند بعد از وقایع و سوانح نسبت به کسانی که به دنیای عادلانه باور ندارند سریعتر بهبود می‌یابند). در مطالعه دالبرت (۱۹۹۸)، نیز همان‌طور که پیش‌بینی می‌شده، در افراد قربانی و غیر قربانی سوانح، باورهای دنیای عادلانه رابطه مثبت و معنادار با رضایت از زندگی داشته است. در واقع به نظر می‌رسد که باورهای دنیای عادلانه قربانیان را از فکر کردن در این باره که چرا من؟ محافظت می‌کند. در نهایت دالبرت (۱۹۹۸)، به این نتیجه رسیده که عقیده داشتن به دنیایی عادلانه یک منبع شخصی نیرومند است که بر فرایند مقابله و سازش افراد با دنیای اطراف به شیوه‌های متفاوت تأثیر می‌گذارد. استاورز و دورم^۱ (۱۹۹۸)، طی مطالعه خود پیش‌بینی کردند که باورهای دنیای عادلانه با تفکر غیرمنطقی ارتباط دارد، ولی این ارتباط ضعیف است، اما در عمل رابطه‌ای بین باورهای خودکار غیر منطقی و باور به دنیای عادلانه پیدا نکردند.

مروری بر تحقیقات نشان از آن دارد که دو دسته علاقه تحقیقی متمایز در طول حداقل سه دهه گذشته در خارج از ایران بروز کرده است. حوزه اول مربوط به ساختار این نوع باورها و ابزارها و پرسشنامه‌هایی بوده که برای سنجش و اندازه‌گیری باورهای دنیای عادلانه صورت گرفته است و حوزه دوم نیز به دیدگاه‌هایی مربوط می‌شده که طی آن تلاش شده تا باورهای دنیای عادلانه را یک سازوکار مقابله‌ای مبتنی بر سلامتی تلقی نمایند (دالبرت، ۲۰۰۱؛ رابین و پیلاو،^۲ ۱۹۷۳ و ۱۹۷۵). تحقیقات اخیر حکایت از آن دارند که باورهای دنیای عادلانه یک منبع شخصی برای راهبردهای مقابله با رخدادها و حوادث اطراف است (هافر و اولسون،^۳ ۱۹۹۸؛ توماکا و بلاسکوویچ،^۴ ۱۹۹۴). این نوع راهبرد باعث حفاظت در برابر فشار روانی و در عین حال افزایش انگیزش پیشرفت می‌شود (فرنهام، ۲۰۰۳).

بی‌توجهی به چنین باورهایی تبعات زیانبار فراوانی می‌تواند داشته باشد. اول اینکه اگر واقعاً این نوع باورها در ایران نیز با پیامدهای بهداشت روانی و عمومی، نظیر اضطراب، افسردگی، شکایات جسمانی، باورهای غیر منطقی و ... رابطه داشته باشد، بی‌توجهی تحقیقاتی به آن موجب هزینه‌ها و خساراتی در سطح جامعه می‌شود. این

1 – Stowers & Durm

2 – Rubin & Peplau

3 – Hafer & Olson

4 – Tomaka & Blascovitch

ادعا با توجه به تحقیقاتی که در آنها به تبعات اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی بی‌توجهی به این نوع باورها پرداخته‌اند (کارمودی^۱ و واشنگتن، ۲۰۰۱؛ دالبرت و همکاران ۲۰۰۱؛ فولی و پیگوت، ۲۰۰۰^۲؛ هافر، ۲۰۰۰^۳ و b و a؛ جوست و بورگس، ۲۰۰۰^۴؛ کرس، بیورک و تان، ۲۰۰۰^۵؛ لانی، ۲۰۰۱^۶؛ مک گراو و فولی، ۲۰۰۰^۷؛ تاناکا، ۱۹۹۹)، صورت پذیرفته است. در عین حال بی‌توجهی اول، امکان هرگونه برنامه‌ریزی آگاهانه را در سطح خرد و کلان برای بهره‌گیری از تأثیرات باور به دنیای عادلانه برای تسریع اجرای برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی سلب می‌کند.

در این پژوهش نیز نویسندگان به دنبال آن بوده‌اند تا رابطه بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران را به‌طور مستقل با شاخص‌های سلامت عمومی، رضایت از زندگی، افکار خودکار و عاطفه مثبت و منفی بررسی کنند. در عین حال به دنبال آن بوده‌اند تا توان پیش‌بینی هر یک از متغیرهای چهارگانه یادشده را برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران مشخص نمایند تا مشخص شود که آیا متغیرهای متفاوتی قادر به پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران هستند. فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر هستند:

فرضیه اول: بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با سلامت عمومی (اضطراب، جسمانی‌سازی، افسردگی، نارسایی در عملکرد اجتماعی) رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با رضایت از زندگی رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با افکار خودکار رابطه وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با عاطفه مثبت و منفی رابطه وجود دارد.

فرضیه پنجم: ترکیبی از متغیرهای سلامت عمومی (اضطراب، جسمانی‌سازی، افسردگی و نارسایی در عملکرد اجتماعی)، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار قادر به پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران هستند.

1 – Carnody

2 – Foley & Piggott

3 – Jost & Burgess

4 – Kurst, Biorck & Tan

5 – Lone

6 – Mc Graw & Foley

7 – Tanaka

روش پژوهش

از آنجایی که هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین باورهای دنیای عادلانه با سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار است از روش همبستگی استفاده شده آمده است.

جامعه آماری این تحقیق را زنان و مردان شهر اصفهان تشکیل داده‌اند که در حدود ۱/۰۰۰/۰۰۰ نفر به صورت ترکیب سنی، تحصیلی و شغلی متنوع در نظر گرفته شده‌اند. نمونه آماری این تحقیق بر اساس حجم نمونه متناسب با جمعیت مورد مطالعه و براساس جدول کوهن و همکاران (۲۰۰۱)، ۳۰۰ نفر در نظر گرفته شده است. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای استفاده شد. به این ترتیب که ابتدا شهر اصفهان از لحاظ جغرافیایی به نواحی چهارگانه اصلی (شمال، جنوب، شرق، غرب) تقسیم شد و سپس با توجه به این مناطق و نواحی اصلی آنها، از هر ناحیه ۷۵ نفر، به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. روش مراجعه نیز بدین ترتیب بوده که به‌طور اتفاقی در خیابانهای اصلی به منازل مراجعه و از یک نفر از ساکنان خواسته شد که پرسشنامه‌های مربوط را تکمیل نمایند.

ابزارهای پژوهش

۱) پرسشنامه سلامت عمومی^۱ (GHQ): پرسشنامه سلامت عمومی را گلدبرگ ۱۹۷۲ (گلدبرگ و ویلیامز، ۱۹۸۸)، تهیه کرده و یک آزمون مبتنی بر روش خودسنجی است. در تهیه این پرسشنامه به دو طبقه اصلی از پدیده‌ها توجه شده، یکی ناتوانی فرد در برخورداری از یک عملکرد سالم و دیگری بروز پدیده‌های جدید با ماهیت ناتوان‌کننده. از روی فرم بلند (۶۰ سؤالی) آن یک فرم کوتاه ۲۸ سؤالی تهیه شده است. فرم ۲۸ سؤالی پرسشنامه سلامت عمومی این مزیت را دارد که برای تمامی افراد جامعه طراحی شده و قادر است به‌عنوان یک ابزار، احتمال وجود یک اختلال روانی را در فرد تعیین کند. چهار زیرمقیاس آن نشانه‌ها و شکایات جسمانی، اضطراب و بیخوابی، نارسایی عملکرد اجتماعی و افسردگی می‌باشند که از مجموع چهار زیرمقیاس آن یک نمره کلی به دست می‌آید (استورا، ۱۳۷۷، صص ۱۸۰-۱۷۹). نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت است. به این ترتیب که به گزینه‌های اصلاً، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ تعلق می‌گیرد.

1 – General Health Questionnaire

اعتبار و پایایی^۱ فرم ۲۸ ماده‌ای پرسشنامه سلامت عمومی با فرم بلند پرسشنامه، به صورت اعتباریابی همزمان بررسی و تأیید شده است (استورا، ۱۳۷۷، ص ۱۸۰). استفورد و همکاران (۱۹۸۰)، و فین لای و اکهارت (۱۹۸۱)، در مطالعه خود از این پرسشنامه استفاده کرده، اعتباریابی همزمان آن را با مصاحبه تشخیصی روانپزشکی و پایایی بازآزمایی آن را ۰/۸۵ تا ۰/۹۲ گزارش نموده‌اند. در عین حال وجود چهار زیرمقیاس نامبرده شده بر اساس تحلیل‌های عاملی مورد بررسی قرار گرفته و تأیید شده است (گلدبرگ و ویلیامز ۱۹۸۸، ص ۱۲). ضرایب پایایی پرسشنامه سلامت عمومی و زیرمقیاس‌های آن بر حسب آلفای کرونباخ و ضرایب تنصیف در جدول ۱ آمده است.

(۲) پرسشنامه عاطفه مثبت و منفی (PANAS)^۲: ابزار سنجش عاطفه مثبت و منفی عبارت بود از مقیاس PANAS که در آن ۲۰ احساس (۱۰ احساس مثبت و ۱۰ احساس منفی) در قالب کلمات مطرح شده است و نظر شرکت‌کنندگان در مورد این احساسات در چهار بعد گذشته، حال، آینده و به‌طور کلی در یک مقیاس پنج درجه‌ای بر اساس طیف لیکرت ارزیابی می‌شود. این مقیاس را واتسون، کلارک و تلجن در سال ۱۹۸۷ (نقل از ابوالقاسمی، ۱۳۸۲)، تهیه و ارائه کرده‌اند.

ضریب آلفای کرونباخ برای این مقیاس در پژوهش سهرابی (نقل از ابوالقاسمی، ۱۳۸۲) ۰/۸۵ به دست آمده که حاکی از ثبات درونی مقیاس است. ضرایب همبستگی درونی مؤلفه‌ها و کل مقیاس شواهدی دال بر روایی سازه‌ای آن دارد و این ضرایب از ۰/۷۴ تا ۰/۹۴ متغیر و تمامی آنها معنادار بوده است. ضریب پایایی این پرسشنامه در پژوهش ابوالقاسمی (۱۳۸۲)، ۰/۵۹ به دست آمد. ضرایب پایایی پرسشنامه عاطفه مثبت و منفی بر حسب آلفای کرونباخ و ضرایب تنصیف در جدول ۱ آمده است.

(۳) پرسشنامه رضایت از زندگی^۳: مقیاس رضایت از زندگی را دینر (نقل از دینر و همکاران، ۱۹۸۵)، ساخته است. این مقیاس ۵ سؤال دارد که به‌طور کلی رضایت فرد از زندگی را بررسی می‌کند. شرکت‌کننده پس از خواندن عبارتهایی نظیر «من از زندگی‌ام خشنود هستم» و یا «شرایط زندگی‌ام بسیار عالی است» بر اساس یک مقیاس هفت‌درجه‌ای به عبارتها پاسخ می‌دهد. اگر عبارت در مورد شرکت‌کننده، کاملاً درست

1 – Reliability

2 – Positive and negative affectivity scale

3 – Life satisfaction

باشد، دور عدد ۷ علامت می‌زند و اگر اصلاً درست نباشد دور عدد یک را علامت می‌زند و اگر میزان درستی عبارت بین دو حد افراطی باشد دور اعداد بین ۲ تا ۶ را علامت می‌زند. نمره‌ای که فرد می‌تواند در این مقیاس به دست آورد بین ۵ تا ۴۵ است. پایایی این مقیاس در ایران در مواردی بررسی شده است. ضریب پایایی این پرسشنامه در پژوهش ابوالقاسمی (۱۳۸۲)، ۰/۷۹ بوده است. در تحقیق حاضر آلفای کرونباخ پرسشنامه رضایت از زندگی ۰/۸۲ به دست آمده است.

۴) پرسشنامه افکار خودکار^۱: پرسشنامه افکار خودکار را هولون و کندال (۱۹۸۰)، تهیه کرده‌اند. این پرسشنامه ۳۰ سؤال دارد و نمره‌گذاری آن بر اساس طیف لیکرت است. به این ترتیب که به گزینه‌های هرگز، گاهی، معمولاً، اغلب و همواره به ترتیب نمره‌های ۱ تا ۵ تعلق می‌گیرد. این پرسشنامه برای اولین بار در این پژوهش ترجمه و پایایی سنجی شده است. روند ترجمه این پرسشنامه بدین شرح بوده است: ابتدا فرم اصلی پرسشنامه ترجمه و سپس در اختیار دو نفر از استادان روان‌شناسی آشنا به زبان انگلیسی قرار داده شد تا آن را با متن اصلی مطابقت دهند. در نهایت پرسشنامه اصلاح و آماده اجرا گردید. هولون و کندال (۱۹۸۰)، آلفای کرونباخ این پرسشنامه را ۰/۸۹ گزارش کرده‌اند. در این تحقیق آلفای کرونباخ پرسشنامه افکار خودکار ۰/۹۴ به دست آمده است. ضرایب پایایی پرسشنامه افکار خودکار بر حسب آلفای کرونباخ و ضرایب تنصیف در جدول ۱ آمده است. لازم به ذکر است که شواهد مربوط به روایی و پایایی ابزارهای مورد استفاده (اعم از روایی صوری، روایی محتوایی، روایی سازه و روایی همزمان و در مواردی روایی تمیزی) را محققان بررسی و تأیید کرده‌اند که برای جلوگیری از طولانی شدن کلام از ارائه این شواهد خودداری شده است.

۵) پرسشنامه باورهای دنیای عادلانه^۲ (برای خود و دیگران): پرسشنامه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران از ساتون و داگلاس (۲۰۰۵)، گرفته شده و برای اولین بار در ایران گلپرور و عریضی (۱۳۸۵)، ترجمه و اعتباریابی کرده‌اند. این پرسشنامه ۱۶ سؤال دارد و نمره‌گذاری آن بر اساس طیف لیکرت است. به این ترتیب که به گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، تا اندازه‌ای موافقم، نظری ندارم، تا اندازه‌ای مخالفم، مخالفم و کاملاً مخالفم به ترتیب نمره‌های ۱ تا ۷ تعلق می‌گیرد.

1 – Automatic thoughts

2 – Just world beliefs

جدول ۱- ضرایب پایایی پرسشنامه‌های پژوهش بر حسب آلفای کرونباخ و ضرایب تنصیف

ردیف	متغیرها	آلفای کرونباخ	ضریب اسپیرمن براون	ضریب گاتمن
۱	جسمانی سازی	۰/۵۵	۰/۶۹	۰/۶۸
۲	اضطراب و بیخوابی	۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۷۳
۳	نارسایی عملکرد اجتماعی	۰/۸۱	۰/۸۳	۰/۸۳
۴	افسردگی	۰/۸۳	۰/۸۲	۰/۸۱
۵	کل پرسشنامه سلامت عمومی	۰/۹۱	۰/۸۳	۰/۸۱
۶	عاطفه مثبت	۰/۹۱	۰/۸۹	۰/۸۹
۷	عاطفه منفی	۰/۹	۰/۸۸	۰/۸۸
۸	رضایت از زندگی	۰/۸۵	۰/۷۹	۰/۷۸
۹	افکار خودکار	۰/۹۵	۰/۹۳	۰/۹۲
۱۰	باورهای دنیای عادلانه برای خود	۰/۷۹	۰/۷۶	۰/۷۵
۱۱	باورهای دنیای عادلانه برای دیگران	۰/۸۵	۰/۸۴	۰/۸۴

این پرسشنامه را گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۵)، پایایی سنجی کرده و آلفای کرونباخ آن برای باورهای دنیای عادلانه برای خود ۰/۷۲ و برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران ۰/۸۴ گزارش شده است. در عین حال شواهدی از روایی همزمان و سازه این پرسشنامه‌ها ارائه کرده‌اند. ضرایب پایایی این دو پرسشنامه در جدول ۱ آمده است. کلیه پرسشنامه‌های پژوهش را شرکت‌کنندگان به صورت خود گزارش دهی پاسخ داده‌اند. روشهای تجزیه و تحلیل داده‌ها: در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روشهای آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. از شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی شامل میانگین، انحراف معیار و واریانس برای ارائه مشخصه‌های آماری پرسشنامه‌های پژوهش استفاده شده است. از ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی روابط ساده بین باورهای دنیای عادلانه

(برای خود و دیگران) با دیگر متغیرهای پژوهش و از تحلیل رگرسیون گام به گام و همزمان به منظور پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه (برای خود و دیگران) از طریق متغیرهای پژوهش استفاده شده است. در تحلیل رگرسیون گام به گام ضرایب بتا استاندارد شده (که معادل میزان تغییر در متغیر ملاک به ازای یک واحد تغییر در متغیر پیش‌بین است) به ترتیب اهمیت طی گام‌های اولیه تا گام‌های پایانی مرتب می‌شوند (بولن، ۱۹۸۹)، و از تحلیل رگرسیون همزمان به این دلیل که متغیرهای مستقل (پیش‌بین) به‌طور همزمان در پیش‌بینی بررسی می‌گردند استفاده شده است. در تحلیل رگرسیون همزمان چندمتغیره رابطه هر متغیر پیش‌بین با متغیر ملاک بررسی می‌گردد و در همان حال سایر متغیرها بررسی می‌گردند. تحلیل‌های مربوط به رگرسیون گام به گام و همزمان، ضریب همبستگی پیرسون و شاخص‌های توصیفی با استفاده از نرم‌افزار آماری- رایانه‌ای^۱ SPSS صورت پذیرفته است.

یافته‌های پژوهش

فرضیه اول: بین باورهای دنیای عادلانه (برای دیگران و خود) با سلامت عمومی (جسمانی‌سازی، اضطراب و بیخوابی، نارسایی در عملکرد اجتماعی و افسردگی) رابطه وجود دارد.

جدول ۲- ضرایب همبستگی سلامت عمومی و زیرمقیاس‌های آن
با باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود

باورهای دنیای عادلانه برای دیگران		باورهای دنیای عادلانه برای خود		سلامت عمومی
ضریب همبستگی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	سطح معناداری	
-۰/۱۶۱	۰/۰۰۵***	-۰/۲۵۵	۰/۰۰۰***	جسمانی‌سازی
-۰/۱۸۲	۰/۰۰۲***	-۰/۲۸۳	۰/۰۰۰***	اضطراب و بیخوابی
-۰/۲۱۹	۰/۰۰۰***	-۰/۳۱۳	۰/۰۰۰***	نارسایی در عملکرد اجتماعی
-۰/۲۵۲	۰/۰۰۰***	-۰/۳۳۷	۰/۰۰۰***	افسردگی

*** معناداری $P < ۰/۰۱$

1 – Statistical package for social science (spss)

چنانکه در جدول ۲ دیده می‌شود، بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با جسمانی‌سازی ($P < 0/01$ و $r = -0/161$)، اضطراب و بیخوابی ($P < 0/01$ و $r = -0/182$)، نارسایی در عملکرد اجتماعی ($P < 0/01$ و $r = -0/219$) و افسردگی ($P < 0/01$) و $r = -0/252$)، رابطه منفی و معنادار وجود داشته است. واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با جسمانی‌سازی ۲/۶ درصد، با اضطراب و بیخوابی ۳/۳ درصد، با نارسایی در عملکرد اجتماعی ۴/۷ درصد و با افسردگی ۶/۳ درصد است.

چنانکه در جدول ۲ دیده می‌شود، بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با جسمانی‌سازی ($P < 0/01$ و $r = -0/255$)، اضطراب و بیخوابی ($P < 0/01$ و $r = -0/283$)، نارسایی در عملکرد اجتماعی ($P < 0/01$ و $r = -0/313$) و افسردگی ($P < 0/01$) و $r = -0/337$)، رابطه منفی و معنادار وجود داشته است. واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با جسمانی‌سازی ۶/۵ درصد، با اضطراب و بیخوابی ۸ درصد، با نارسایی در عملکرد اجتماعی ۹/۷ درصد و با افسردگی ۱۱/۳ درصد است.

فرضیه دوم: بین باورهای دنیای عادلانه (برای دیگران و خود) با رضایت از زندگی رابطه وجود دارد.

جدول ۳- ضرایب همبستگی رضایت از زندگی با باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود

رضایت از زندگی	باورهای دنیای عادلانه برای دیگران		باورهای دنیای عادلانه برای خود	
	ضریب همبستگی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	سطح معناداری
	-۰/۲۹۱	۰/۰۰۱***	-۰/۴۵۰	۰/۰۰۱***

*** معناداری $P < 0/01$

چنانکه در جدول ۳ دیده می‌شود بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با رضایت از زندگی رابطه منفی و معنادار ($P < 0/01$ و $r = -0/291$)، وجود داشته است. واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با رضایت از زندگی ۸/۴ درصد است.

بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با رضایت از زندگی رابطه منفی و معنادار ($P < 0/01$ و $r = -0/45$)، وجود داشته است. واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با رضایت از زندگی ۲۰/۲ درصد است. فرضیه سوم: بین باورهای دنیای عادلانه (برای دیگران و خود) با عاطفه مثبت و منفی رابطه وجود دارد.

جدول ۴- ضرایب همبستگی عاطفه مثبت و منفی با باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود

عواطف	باورهای دنیای عادلانه برای دیگران		باورهای دنیای عادلانه برای خود	
	ضریب همبستگی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	سطح معناداری
عاطفه مثبت	-۰/۰۸۷	۰/۱۳۲	-۰/۱۵۵	۰/۰۰۷***
عاطفه منفی	۰/۱۳۹	۰/۰۱۶***	۰/۲۸۷	۰/۰۰۰***

*** معناداری $P < 0/01$

چنانکه در جدول ۴ دیده می‌شود، بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با عاطفه مثبت رابطه معناداری ($P > 0/01$ و $r = -0/087$)، وجود نداشته است. ولی بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با عاطفه مثبت رابطه منفی و معنادار ($P < 0/01$ و $r = -0/155$)، بوده و واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با عاطفه مثبت ۲/۴ درصد است. بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با عاطفه منفی رابطه مثبت و معنادار ($P < 0/05$ و $r = -0/139$) بوده و واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با عاطفه منفی ۱/۹ درصد است و بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با عاطفه منفی رابطه مثبت و معنادار ($P < 0/01$ و $r = -0/287$) وجود داشته است که واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با عاطفه منفی ۸/۲ درصد است. فرضیه چهارم: بین باورهای دنیای عادلانه (برای دیگران و خود) با افکار خودکار رابطه وجود دارد.

جدول ۵ - ضرایب همبستگی افکار خودکار با باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود

باورهای دنیای عادلانه برای دیگران		باورهای دنیای عادلانه برای خود	
ضریب همبستگی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	سطح معناداری
-۰/۲۱۴	۰/۰۰۱***	-۰/۳۳	۰/۰۰۱***

*** معناداری $P < ۰/۰۱$

چنانکه در جدول ۵ دیده می‌شود باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با افکار خودکار رابطه مثبت و معنادار ($P < ۰/۰۱$ و $r = -۰/۲۱۴$) داشته و واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با افکار خودکار ۴/۵ درصد است. همچنین بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با افکار خودکار رابطه مثبت و معنادار ($P < ۰/۰۱$) وجود داشته و واریانس مشترک بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با افکار خودکار ۱۱/۳ درصد است.

نتایج تحلیل رگرسیون همزمان و گام به گام برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای دیگران و خود به ترتیب در زیر ارائه شده‌اند. فرضیه پنجم: ترکیبی از متغیرهای سلامت عمومی (شامل جسمانی‌سازی، اضطراب و بیخوابی، نارسایی در عملکرد اجتماعی و افسردگی)، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار قادر به پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه (برای دیگران و خود) هستند.

جدول ۶ - ضریب همبستگی چندگانه بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با متغیرهای پژوهش بر اساس رگرسیون همزمان

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه تعدیل شده	خطای معیار برآورد
۱	۰/۳۱۸	۰/۱۰۱	۰/۰۷۷	۸/۷۲۴

چنانکه در جدول ۶ دیده می‌شود، در رگرسیون همزمان بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با یکی از متغیرها یعنی رضایت از زندگی ضریب همبستگی چندگانه ۰/۳۱۸ وجود داشته است. واریانس مشترک بین دو متغیر ۱۰/۱ درصد بوده است.

نتایج تحلیل واریانس رگرسیون نشان داد که حداقل یکی از متغیرهای پژوهش دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران است ($P < ۰/۰۱$ و $F=۴/۱۰۴$).

جدول ۷ - ضریب استاندارد و غیر استاندارد برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای دیگران از طریق متغیرهای پژوهش

معناداری	مقدار t	ضرایب استاندارد شده		الگو
		ضرایب غیر استاندارد	ضرایب استاندارد شده	
		خطای معیار	بتا	
۰/۰۷۷	۱/۷۷	۸/۱۴	-	مقدار ثابت
۰/۸۳۵	-۰/۲۰۹	۰/۱۵۴	-۰/۰۱۶	جسمانی‌سازی
۰/۷۷۳	-۰/۲۸۹	۰/۱۴۶	-۰/۰۲۴	اضطراب
۰/۹۹۲	۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۰۰۱	افسردگی
۰/۰۰۰	۱/۶۹	۰/۱۵۸	-۰/۱۸۱	رضایت از زندگی
۰/۵۰۳	۳/۳۴	۰/۰۹۳	-۰/۲۳۳	عاطفه مثبت
۰/۸۳۱	۰/۲۱۴	۰/۰۲۸	۰/۰۱۳	عاطفه منفی
۰/۶۳۳	۰/۴۷۹	۰/۰۲۳	۰/۰۳۴	افکار خودکار
۰/۷۱۹	۰/۳۶	۰/۰۴	۰/۰۳۳	سلامت عمومی

*** معناداری $P < ۰/۰۱$

چنانکه در جدول ۷ دیده می‌شود، از بین کلیه متغیرهای پژوهش صرفاً رضایت از زندگی توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران دارد. مقدار ضریب بتا استاندارد رضایت از زندگی در رگرسیون همزمان برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران معادل $0/181-$ است. ضریب بتای این استاندارد بدین معنی است که یک واحد افزایش در نمرات پرسشنامه رضایت از زندگی، $0/181$ واحد کاهش در باورهای دنیای عادلانه برای دیگران به وجود می‌آورد. معادله رگرسیون استخراج شده از رگرسیون همزمان به شرح زیر است:

$$\text{(رضایت از زندگی)} = 14/477 - 0/268 \times \text{باورهای دنیای عادلانه برای خود}$$

جدول ۸ - ضریب همبستگی چندگانه بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با متغیرهای پژوهش در رگرسیون گام به گام

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	خطای معیار برآورد
۱	۰/۲۹۱	۰/۰۸۲	۰/۰۸۵	۸/۶۹
۲	۰/۳۱۶	۰/۰۹۴	۰/۱	۸/۶۴

چنانکه در جدول ۸ دیده می‌شود، بین رضایت از زندگی و باورهای دنیای عادلانه برای دیگران در گام اول ضریب همبستگی چندگانه $0/291$ وجود داشته است. $8/5$ درصد از واریانس باورهای دنیای عادلانه برای دیگران نیز به طور خالص از طریق رضایت از زندگی قابل تبیین بوده است. ولی در گام دوم با افزودن شدن افسردگی (زیرمقیاس چهارم سلامت عمومی) ضریب همبستگی چندگانه به $0/316$ رسیده است. واریانس مشترک خالص افزوده شده برای افسردگی $1/5$ درصد بوده است.

نتایج تحلیل واریانس رگرسیون نشان داد که حداقل یکی از متغیرهای پژوهش دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران است (گام اول $P < 0/01$ و $F=27/67$) و (گام دوم $P < 0/01$ و $F=16/44$).

جدول ۹- ضرایب استاندارد و غیراستاندارد برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای دیگران از طریق متغیرهای پژوهش

گامها	الگو	ضرایب			معناداری
		ضرایب غیر استاندارد	استاندارد شده	مقدار t	
		بتا	خطای معیار	بتا	
اول	مقدار ثابت	۲۳/۱۶	۱/۶۲	-	۰/۰۰۰
	رضایت از زندگی	-۰/۳۸۶	۰/۰۷۳	-۰/۲۹۱	۰/۰۰۰
دوم	مقدار ثابت	۱۹/۲۴	۲/۴۰	-	۰/۰۰۰
	رضایت از زندگی	-۰/۲۹۳	۰/۰۸۴	-۰/۲۲۱	۰/۰۰۱
	افسردگی	-۰/۲۰۸	۰/۰۹۴	-۰/۱۴	۰/۰۲۸

*** معناداری $P < 0/01$

چنانکه در جدول ۹ دیده می‌شود، در گام اول در رگرسیون گام به گام رضایت از زندگی و در گام دوم افسردگی دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران بوده‌اند. بتای استاندارد برای رضایت از زندگی $-0/221$ و برای افسردگی $-0/14$ بوده است. بدین معنی که یک واحد افزایش در رضایت از زندگی و افسردگی به ترتیب $0/221$ و $0/14$ کاهش در باورهای دنیای عادلانه برای دیگران به وجود می‌آورد. در مجموع معادله رگرسیون استخراج شده برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای دیگران از رگرسیون گام به گام انجام شده به شرح زیر است:

(افسردگی) $-0/208$ - (رضایت از زندگی) $0/293 - 19/24 =$ باورهای دنیای عادلانه برای دیگران

نتایج تحلیل رگرسیون همزمان و گام به گام برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود در زیر ارائه شده است.

جدول ۱۰- ضریب همبستگی چندگانه بین باورهای دنیای عادلانه برای دیگران به متغیرهای پژوهش

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	خطای معیار برآورد
۱	۰/۴۷۶	۰/۲۲۷	۸/۶

چنانکه در جدول ۱۰ دیده می‌شود، در رگرسیون همزمان بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با یکی از متغیرها یعنی رضایت از زندگی ضریب همبستگی چندگانه ۰/۴۷۶ وجود داشته است. واریانس مشترک بین دو متغیر ۲۲/۷ درصد بوده است. نتایج تحلیل واریانس رگرسیون نشان داد که حداقل یکی از متغیرهای پژوهش دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای خود است ($P < ۰/۰۱$) و $(F=۱۰/۶۸)$.

جدول ۱۱- ضرایب استاندارد و غیر استاندارد برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود از طریق متغیرهای پژوهش

الگو	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده		مقدار t	معناداری
	بتا	خطای استاندارد	بتا	استاندارد شده		
مقدار ثابت	۲۱/۸۴	۸/۲۲	-	-	۲/۶۵	۰/۰۰۸
نشانه‌های بدنی	۰/۱۱۵	۰/۱۵۶	-۰/۰۵۳	-۰/۰۵۳	-۰/۷۴	۰/۴۵۹
اضطراب	-۰/۰۳۷	۰/۱۴۷	۰/۰۱۹	۰/۰۱۹	۰/۲۵	۰/۸۰۳
افسردگی	-۰/۰۵۷	۰/۱۵۱	-۰/۰۳۷	-۰/۰۳۷	-۰/۳۷	۰/۷۰۶
رضایت از زندگی	-۰/۱۵۵	۰/۱۵۹	-۰/۳۵۵	-۰/۳۵۵	۰/۹۷	۰/۰۰۰
عاطفه مثبت	-۰/۰۵۱	۰/۰۹۳	۰/۰۳۷	۰/۰۳۷	-۵/۴۷	۰/۵۰۲
عاطفه منفی	۰/۰۱۹	۰/۰۲۸	-۰/۰۸۸	-۰/۰۸۸	۰/۶۷	۰/۱۸۲
افکار خودکار	-۰/۰۳۲	۰/۰۲۴	-۰/۰۲۴	-۰/۰۲۴	-۱/۳۴	۰/۷۷۹

*** معناداری $P < ۰/۰۱$

چنانکه در جدول ۱۱ دیده می‌شود، از بین کلیه متغیرهای پژوهش صرفاً رضایت از زندگی دارای توان پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود است. مقدار ضریب بتای استاندارد رضایت از زندگی در رگرسیون همزمان برای باورهای دنیای عادلانه برای خود ۰/۳۵۵- است.

ضریب بتای این استاندارد بدین معنی است که با یک واحد افزایش در نمرات پرسشنامه رضایت از زندگی، ۰/۳۵۵ واحد کاهش در باورهای دنیای عادلانه برای خود به تحقق می‌پیوندد. معادله رگرسیون استخراج شده از رگرسیون همزمان به شرح زیر است:

$$\text{رضایت از زندگی} = ۰/۱۵۵ - ۲۱/۸۴ = \text{باورهای دنیای عادلانه برای خود}$$

جدول ۱۲- ضریب همبستگی چندگانه بین باورهای دنیای عادلانه برای خود با متغیرهای پژوهش در رگرسیون گام به گام

خطای معیار برآورد	مجدور ضریب همبستگی چندگانه تعدیل شده	مجدور ضریب همبستگی چندگانه	ضریب همبستگی چندگانه	الگو
۸/۸۴	۰/۱۹۹	۰/۲۰۲	۰/۴۵	رضایت از زندگی
۸/۷۶	۰/۲۱۳	۰/۲۱۹	۰/۴۷۶	افسردگی

چنانکه در جدول ۱۲ دیده می‌شود، بین رضایت از زندگی و باورهای دنیای عادلانه برای خود در گام اول ضریب همبستگی چندگانه ۰/۴۵ وجود داشته است. ۲۰/۲ درصد از واریانس باورهای دنیای عادلانه برای خود نیز به‌طور خالص از طریق رضایت از زندگی قابل تبیین بوده است. ولی در گام دوم با افزودن شدن افسردگی ضریب همبستگی چندگانه به ۰/۴۷۶ رسیده است. واریانس مشترک خالص افزوده شده برای افسردگی ۱/۷ درصد بوده است.

تحلیل واریانس رگرسیون نشان داد که حداقل یکی از متغیرهای پژوهش دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای خود است (گام اول $P < 0/01$ و $F=75/51$ و گام دوم $P < 0/01$ و $F=41/52$).

جدول ۱۳- ضرایب استاندارد و غیر استاندارد برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود از طریق متغیرهای پژوهش در رگرسیون گام به گام

معناداری	مقدار t	ضرایب استاندارد شده		الگو	گامها
		ضرایب غیر استاندارد	ضرایب استاندارد شده		
		بتا	خطای معیار	بتا	
۰/۰۰۰***	۱۳/۴۰	-	۱/۶۵	۲۲/۱۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۰***	۸/۶۹	-۰/۴۵	۰/۰۷۴	-۰/۶۴۷	رضایت از زندگی
۰/۰۰۲***	۷/۲۴	-	۲/۴۳	۱۷/۶۴	مقدار ثابت
۰/۰۰۱***	-۶/۳۱	-۰/۳۷۵	۰/۰۸۵	-۰/۵۴	رضایت از زندگی
۰/۰۱۳***	-۲/۴۹	-۰/۱۴۸	۰/۹۶	-۰/۲۳۹	افسردگی

*** معناداری $P < 0/01$

چنانکه در جدول ۱۳ دیده می‌شود، در گام اول در رگرسیون گام به گام رضایت از زندگی و در گام دوم افسردگی دارای توان پیش‌بینی معنادار برای باورهای دنیای عادلانه برای خود بوده‌اند. بتای استاندارد برای رضایت از زندگی $-0/375$ و برای افسردگی $-0/148$ بوده است. بدین معنی که یک واحد افزایش در رضایت از زندگی و افسردگی، به ترتیب $0/375$ و $0/148$ کاهش را در باورهای دنیای عادلانه برای خود به دنبال دارد. در مجموع معادله رگرسیون استخراج شده برای پیش‌بینی باورهای دنیای عادلانه برای خود از رگرسیون گام به گام انجام شده به شرح زیر است:
(افسردگی) $-0/239$ - (رضایت از زندگی) $-0/54$ - $17/64$ = باورهای دنیای عادلانه برای خود

بحث و نتیجه‌گیری

براساس آنچه که در بخش یافته‌ها ارائه شد، بین سلامت عمومی و شاخص‌های آن (جسمانی‌سازی، اضطراب، نارسایی در عملکرد اجتماعی و افسردگی - جدول ۶) و باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران رابطه منفی و معنادار به دست آمد. همبستگی‌ها برای باورهای دنیای عادلانه برای خود در حد نسبتاً بالاتری نسبت به روابط به دست آمده برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران بود. به هر حال این شواهد حاکی از آن است که با ناعادلانه تلقی کردن دنیا برای خود و دیگران، وضعیت سلامت عمومی افراد به ویژه جسمانی‌سازی، اضطراب، نارسایی در عملکرد اجتماعی و افسردگی رو به وخامت می‌گذارد. این یافته از جهتی با تحقیقات پژوهشگرانی چون دالبرت (۱۹۹۸)، لیتزل و بک (۱۹۹۹)، توماکا و بلاسکوویچ (۱۹۹۴)، جنسن و همکاران (۱۹۹۸)، رایتز، بنسون و اشنايدر (۱۹۹۰)، و جونز و همکاران (۱۹۸۱)، که نشان داده‌اند، باورهای دنیای عادلانه با شاخص‌های متعدد سلامت روانی و جسمی ارتباط دارد، همسویی قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد. در واقع یافته‌های این پژوهش را می‌توان به عنوان شواهدی مقدماتی از نقش و تأثیر باورهای دنیای عادلانه بر روی سلامت روانی و جسمی افراد تلقی کرد. افرادی که باور دارند دنیا آنچه را دیگران و خودشان استحقاق دارند عاقبت به آنها خواهد داد، کمتر احتمال می‌رود دچار نگرانی، ناامیدی و یأس شوند (ساتون و داگلاس ۲۰۰۵). این افراد معمولاً دنیا را مکانی امن و عادلانه تلقی می‌کنند و با پشتکار و تلاش سعی می‌کنند به گونه‌ای عمل کنند تا دنیا آنچه را که باید به آنها بدهد. در عوض کسانی که دنیا را مکانی عادلانه تلقی نمی‌کنند، ممکن است به سادگی متوسل به این باور و عقیده غیرمنطقی شوند که هر چه هم تلاش کنم به جایی نخواهم رسید. چنین افرادی علاوه بر فشارهایی که دیگران تحمل می‌کنند به سادگی حالت انفعالی در مقابل حوادث در پیش گرفته (و شاید هم دست به رفتارهای تهاجمی و پرخاشگرانه برای اعاده حق و حقوق خود بزنند) و بر اثر عدم تلاش به نوعی پیشگویی خود کامبخش دست می‌زنند. این امر به خوبی قادر است فشارهای وارده بر آنها را افزایش دهد و آنها را به صورت متراکم‌تر درآورد. در پایان چنین چرخه‌ای، این افراد ممکن است نشانه‌های اضطراب، نارسایی در عملکرد اجتماعی، نشانه‌های بدنی و افسردگی را تجربه نمایند. در عین حال عکس این روند

نیز ممکن است مصداق داشته باشد. به عبارت دیگر ممکن است که افراد دارای اضطراب، افسردگی یا نشانه‌های بدنی به دلیل احساس ضعفی که برای واکنش و اداره وقایع در خود می‌کنند، چندان تلاشی برای مقابله با آنها نکنند و در راستای کاهش مشکلات با توسل به ناعادلانه بودن دنیا و نحوه برخورد با آنها عمل کنند. بخش دیگر یافته‌ها نشان داد که باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با رضایت از زندگی رابطه‌ای منفی و معنادار (جدول ۷) دارد. در عین حال رابطه باورهای دنیای عادلانه برای خود با رضایت از زندگی بالاتر ($-0/266$ - در برابر $0/428$ -) بود. این یافته در راستای رابطه منفی معنادار باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با عاطفه مثبت و رابطه مثبت معنادار عاطفه منفی با باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران (جدول ۸) بود. در عین حال افکار خودکار با هر دو نوع باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران رابطه مثبت و معنادار (جدول ۹) داشت. همچنین باورهای دنیای عادلانه برای خود کماکان دارای رابطه مثبت و بالاتر نسبت به باورهای دنیای عادلانه برای دیگران با افکار خودکار بود. افکار خودکار به عنوان افکار غیرمنطقی تلقی می‌شوند که زمینه‌ساز افسردگی و مشکلات دیگر را فراهم می‌آورند (هولون و کندال، ۱۹۸۰). این بخش از یافته‌ها با یافته‌های پژوهشگرانی چون دزوکا و دالبرت (۲۰۰۲)، بگیو و باستیونیس (۲۰۰۳)، فرنهام (۲۰۰۳)، لرنر (۱۹۸۰)، لاپیکوس، دالبرت و زیگلر (۱۹۹۶)، و رایتر بنسون و اشنايدر (۱۹۹۰)، که نشان داده‌اند باورهای دنیای عادلانه با رضایت از زندگی و بهزیستی رابطه معنادار دارد، همسویی قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد.

شواهد به دست آمده از این تحقیق را می‌توان شواهد بین فرهنگی نیز تلقی کرد و برخی از تعبیر و تفسیرهای نتایج را در این راستا صورت داد. به هر حال این شواهد همسو با شواهد تحقیقاتی خارج از ایران نشان می‌دهد که افراد معتقد به دنیای عادلانه و منصف، سطح بالاتری از رضایت از زندگی و عاطفه مثبت و در مقابل عاطفه منفی و افکار خودکار پایین‌تری که آنها را مستعد ابتلا به اختلالاتی نظیر افسردگی می‌کند را تجربه می‌کنند. این یافته تلویحات بسیاری برای برنامه‌ریزی برای ارتقای سلامت عمومی جامعه در پی دارد. در واقع چنانکه مجموعه تلاشها و فعالیتهایی که برای سر و سامان دادن زندگی مردم هر جامعه‌ای صورت می‌گیرد در راستای باور به وجود عدالت در جامعه باشد، بدون تردید از طریق افزایش حس سلامت کلی و عمومی، عاطفه مثبت

و رضایت از زندگی افراد را به تلاش و پشتکار بالاتری وا می‌دارد. این مسأله روح شادابی و نشاط را در جامعه گسترش خواهد داد. در عین حال همسو با پژوهشگرانی چون کارمودی و واشنگتن (۲۰۰۱)، هافر (a,b, ۲۰۰۰)، جوست و بورگست (۲۰۰۰)، مک‌گراو و فولی (۲۰۰۰) و تاناکا (۱۹۹۹)، در صورتی که افراد جامعه باور به عدالت و دنیای عادلانه نداشته باشند، ممکن است با در پیش گرفتن انفعال خواسته و ناخواسته باعث مشکلات فراوان و یا احیاناً جلوگیری از تحقق اهداف و برنامه‌ها در جوامع گردند. باید گفت که یافته‌های تحقیقاتی خارج از ایران نشان می‌دهد که ممکن است باورهای دنیای عادلانه برای خود با پیامدهای متفاوتی (روان‌شناختی و فردی) نسبت به باورهای دنیای عادلانه برای دیگران (پیامدهای اجتماعی) همراه باشد (برای این منظور به تحقیقات پژوهشگرانی چون بگیو، باستیونیس، ۲۰۰۳ و دزوکا و دالبرت ۲۰۰۲ نگاه کنید). شواهد این تحقیق حداقل شواهد اولیه را برای چنین ادعایی در پی داشته است. چرا که در اغلب موارد باورهای دنیای عادلانه برای خود دارای همبستگی‌های بیشتری با متغیرهای سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار بوده است. شواهد به‌دست آمده از رگرسیون همزمان و گام به گام نیز حکایت از آن داشت که باورهای دنیای عادلانه برای خود صرفاً از طریق رضایت از زندگی (برای رگرسیون همزمان) و رضایت از زندگی و افسردگی (از طریق رگرسیون گام به گام) قابل پیش‌بینی است. همچنین تحلیل رگرسیون برای باورهای دنیای عادلانه برای دیگران نشان داد که صرفاً رضایت از زندگی (در رگرسیون همزمان) و رضایت از زندگی و افسردگی (در رگرسیون گام به گام) قادر به پیش‌بینی این نوع باورها هستند. یافته‌های مربوط به تحلیل رگرسیون به‌طور ضمنی یافته‌های مربوط به همبستگی‌ها را تأیید می‌کند. در عین حال مهمترین متغیرهای مرتبط با هر یک از این دو نوع باور را به‌خوبی نشان می‌دهد. همچنین این بخش از یافته‌ها حمایت جدی‌تری برای نقش باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران در سلامت روانی و جسمی و احیاناً رضایت از زندگی فراهم می‌آورد. براساس نظر دالبرت (۱۹۹۸)، باورهای دنیای عادلانه حداقل دارای چهار کارکرد درک زندگی، جهت‌دهی برهمکنش‌های اجتماعی، نیرودهی برای رویارویی با مشکلات روزمره و کمک به قربانیان بی‌عدالتی است. این کارکردها هر یک در عمل بر اساس نظر لرنر (۱۹۸۰)، ممکن است نوعی توهم مثبت باشد که

توانایی مقابله با سوانح، رویدادها و حوادث را به افراد می‌دهند. یعنی باوجود اینکه ممکن است این باورها، ما به ازای خارجی و بیرونی صددرد صد واقعی نباشند، ولی حداقل در سطح فردی و اجتماعی امکان لذت بردن و رضایت داشتن از زندگی را فراهم می‌آورد. این تعبیر در واقع معطوف به توان پیش‌بینی معنادار رضایت از زندگی برای باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران است. در مجموع یافته‌های این تحقیق همسویی قابل ملاحظه‌ای را با یافته‌های خارج از ایران که در خلال بحث و نتیجه‌گیری به آنها اشاره شد دارد. قطعی‌تر شدن این یافته‌ها در داخل کشور مستلزم انجام تحقیقات بیشتر در نقاط مختلف کشور است. این امر وضعیت باورهای دنیای عادلانه در مناطق مختلف کشور را روشن خواهد نمود، در عین حال شرایط خاص هر منطقه یا ناحیه از کشور را به‌خوبی روشن خواهد کرد. برای این منظور لازم است تا ابزارهای بومی و متناسب با فرهنگ با کمک گرفتن از ابزارهای پژوهشگران خارج از کشور ساخته شود و سپس به‌طور دقیق رابطه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با متغیرهای گسترده‌تری نظیر گرایشهای روانی و شخصیتی بررسی و تحقیق شود.

منابع

- ابوالقاسمی، ف. (۱۳۸۲). «اعتباریابی و هنجاریابی مقیاس عاطفه مثبت و منفی PANAS»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان.
- استورا، لی. (۱۳۷۷). *تنیدگی یا استرس بیماری جدید تمدن*، ترجمه پریخ دادستان، چاپ اول، تهران، انتشارات رشد.
- گل‌پرور، محسن و حمیدرضا عریضی، (۱۳۸۵). «اعتباریابی همزمان پرسشنامه‌های باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران»، مقاله در مرحله چاپ در مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان.
- BEGUE, L. (2002). Beliefs in justice and faith in people. *Personality and Individual Differences*. 32,375 – 382.

- BEGUE, L. & BASTOUNIS, M. (2003). Two spheres of belief in justice: extensive support for bidimensional model of belief in a just world. *Journal of Personality* 71,435 – 463.
- BENSON, D. E. (1992). Why do people believe in a just world? : Testing explanations. *Sociological Spectrum*, 12,73 – 104.
- CARMODY, D., & WASHINGTON, L. (2001). *Research methods in education*. By Rutledge Palmer, 5th edition.
- COHEN, L., MANION, L., & MORRISON, D. (2001). *Research Methods in Education*. By Rutledge Palmer, 5th edition.
- CONNORS, J. & WASHINGTON, L. (1990). Belief in a just world and attitudes toward AIDS sufferers. *Journal of Social Psychology*, 13,559 – 56.
- DALBERT, C. (1993). Gefährdung des wohlbefindens durch arbeitsplatzunsicherheit: Eine analyse der Einflu Bfaktoren selbstwert and Gerechte-welt-Glaube [well-being threatened by job-insecurity: analyzing the effects of self worth and belief in a just world]. *Zeitschrift fur Gesundheitspsychologie*, 1,235 – 253.
- DALBERT, C. (1996). *Über den umgang mit ungerchitikeit. Eine psychologische Analyse [Dealing with in justice. A psychological analysis]*. Bern, Switzerland: Huber.
- DALBERT, C. (1999). The world is more just for me than generally. *Social Justice Research*, 12,79 – 98.
- DALBERT, C. (2001). *The Justice motives as a personal resource: dealing with challenges and critical life events*. New York: Plenum.
- DALBERT, C., LIPKUS, I., SALLAY, H., & GOCH, I. (2001). A just and an unjust world: Structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 30,561 – 577.
- DIENER, E., EMMONS, R. A., LARSEN, R.A., & GRIFFIN, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of PersonalityAssessment*, 49,71 – 75.

- DZUKA, J., & DALBERT, C. (2000). Well-being as a psychological indicator of health and in old age. *Studia Psychologia*, 42,61–70.
- DZUKA, J., & DALBERT, C. (2002). Mental health and personality of Slovak unemployed adolescents: the impact of belief in a just world. *Journal of applied social psychology*, 32,732–757.
- FINLAY, J., & ECKHARDTH, B. (1981). Psychiatric disorder among the young people. *Australian and Newzeland Journal of Psychiatry*, 15,265–270.
- FOLEY, L., & PIGGOTT, M. (2000). Belief in a just world and jury decisions in a civil rape trial. *Journal of Applied Social Psychology*, 30,935–951.
- FURNHAM, A. (2003). Belief in a just world: research progress over the past decade. *Personality and Individual Differences*, 34,795–817.
- FURNHAM, A., & PROCTOR, E. (1989). Belief in a just world: review and critique of the individual difference literature. *British Journal of Social Psychology*, 28,365–384.
- GOLDBERG, D., & WILLIAMS, P. (1988). *A user guide to the general health questionnaire*. Windsor, NFER, Nelson.
- HAFER, C. (2000a). Do innocent victims threaten the belief in a just world? Evidence from a modified strop task. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79,165–173.
- HAFER, C. (2000b). Investment in long-term goals and commitment to just means drive the need to believe in a just world. *Personality and social psychology Bulletin*, 26,1059,1073.
- HAFER, C., & OLSON, J. (1993). Belief in a just world, discontent, and assertive actions by working women. *Personality and Social Psychology bulletin*, 19,30–38.
- HAFER, C., & OLSON, J. (1998). Individual differences in beliefs in a just world and responses to personal misfortune. In L. Montada, & M. Lerner

- (Eds.), *Responses to victimizations and belief in the just world*. pp. 65–86. New York: Plenum.
- HOLON, S. D., & KENDALL, P. C. (1980). Cognitive self-statements in depression: development of an automatic thoughts questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, 4,383–395.
- JENSEN, E., DEHLIN, B., HAGBERG, B., SAMUELSSON, G., & SVENSSON, T. (1998). Insomnia in an 80 year old population: relationship to medical, psychological and social factors. *Journal of Sleep Factors*, 7,183–189.
- JONES, W. H. FREEMAN, J.E., & GOSWICK, R. A. (1981). The persistence of loneliness: self and other determinants. *Journal of Personality*, 49,27–48.
- JOST, J., & BURGESS, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system Justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26,293–305.
- KAISER, C. R., VICK, S.B., & MAJOR, B. (2004): A Prospective investigation of the relationship between just-world beliefs and the desire for revenge after September 11,2001. *Psychological Science*, 15,503–506.
- KURST, J., BIORCK, J., & TAN, S. (2000). Causal attributions for uncontrollable negative events. *Journal of psychology and Christianity*, 19,47–60.
- LANE, R. (2001). Self- reliance and empathy. *Political psychology*, 22,473–422.
- LERNER, M., & MILLER, D. (1978). Just world research and the attribution processes: looking back and a head. *Psychological Bulletin*, 85,1030–1051.
- LIPKUS, I. M., DALBERT, C., & SIEGLER, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others:

- Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin* 22,666 – 667.
- LIPKUS, I.M., & SIEGLER, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions of discrimination. *Journal of Social Psychology*, 127,465 – 474.
- LITTRELL, J., & BECK E. (1999). Perceiving oppression: relationships with resilience, self-esteem, depressive symptoms, and reliance on God in African-American homeless men. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 26,137 – 158.
- McGRAW, S., & FOLEY, L. (2000). Perceptions of insanity and based on occupation of defendant and seriousness of crime. *Psychological Reports*, 86,163 – 174.
- MONTADA, L. (1998). Belief in a just world: a hybrid of justice motive and self-interest. In L. Montada, & M. Lerner (Eds.), *Responses to victimizations and belief in the just world pp.* 217 – 245. New York: plenum.
- REICHLE, B., SCHNEIDER, A., & MONTADA, L. (1998). How do observers of victimization preserve their belief in a just world cognitively or actionally? In L. Montada, & M. Lerner (Eds.), *Responses to victimizations and belief in the just world pp.* 55 – 63. New York: Plenum.
- RITTER, C., BENSON, D., & SNYDER, C. (1990). Belief in a just world and depression. *Sociological Prospective*, 33,235 – 252.
- RUBIN, Z., & PEPLAU, A. (1973). Belief in a just world and reactions to another's lot. *Journal of Social Issues*, 29,73 – 79.
- RUBIN, Z., & PEPLAU, A. (1975). Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, 31,65 – 89.
- STAFFORD, E., JACKSON, P., & BANKS, M. (1986). Employment, work, involvement and mental health in less qualified young people. *Memo* 365,

MRC Social and applied psychology in department of psychology, university of Sheffield.

- STOWERS, D., & DURM, M. (1998). Is belief in a just world rational? *Psychological Reports*, 83,423 – 426.
- SUTTON, R. M., & DOUGLAS, K. M. (2005 -In press). Justice for all, or just for me? More evidence of the importance of the self-other distinction in just-world beliefs. *Personality and Individual Differences (in press)*.
- TANAKA, K. (1999). Judgments of fairness by just world believers. *Journal of Social Psychology*, 139,631 – 638.
- TAYLOR, S. E., & BROWN, J. D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103,193 – 210.
- TOMAKA, J., & BLASCOVITCH, J. (1994). Effects of justice beliefs on cognitive appraisal of and subjective, Physiological and behavioral responses to potential stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67,732 – 740.
- ZUKERMAN, M. (1975). Belief in a just world and altruistic behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31,972 – 976.

تاریخ وصول: ۸۵/۵/۳

تاریخ پذیرش: ۸۵/۸/۱۴